

Sirovátka, Oldřich

K vývoji folklórních žánrů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1980, vol. 29, iss. D27, pp. [33]-39

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108740>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

OLDŘICH SIROVÁTKA

K VÝVOJI FOLKLÓRNÍCH ŽÁNŘŮ

1. Proti literatuře nebo vůbec tzv. vysokému umění se lidová slovesnost a její jednotlivé elementy vyvíjejí pomalu a mění se většinou jen pozvolna a v dlouhých časových vlnách. Nicméně celý folklór a celá lidová kultura podléhají neustálým změnám.¹ Proměny skladby folklórních žánrů, jejich životnosti a frekvence, jejich funkce a vnitřních vlastností patří k oněm sférám, kde se vývojový pohyb projevuje zvláště nápadně. Už první romantičtí sběratelé písní a pohádek poznali, že situace tradiční lidové kultury a folklóru se před jejich očima rychle mění, že mnohé písně a písňové i vypravěčské druhy mizejí a že je vytlačují jevy jiné. „Sbíraje totiž tyto památky národní,“ psal K. J. Erben r. 1863 v předmluvě k *Prostonárodním českým písním a říkadlům*, „hleděl jsem se jimi ujistiti vždy nejraději a především u starších zpěvaček a zpěváků, věda zajisté, že starších písní vůbec jen od osob zletilejších nadíti se mohu, a že se starými nejsnáze mnohá dobrá píseň bývá pochována. Tím způsobem dostalo se mi z mnoha míst a krajin před lety pěkných písní, kterých tam nyní již dokonce neznají. Pozoruje se také vůbec, že od roku 1848 lid náš selský, zvláště v krajinách severních, méně zpívá, nežli zpíval předtím; kdež jindy ve žních a při hrabání sen i otav pole i luka se ozývaly zpěvem, pracují nyní mlčky, jen ledabylé žerty provozující. Tím také mnohá jindy oblíbená píseň přišla v zapomenutí.“²

Od časů Erbena, Čelakovského a Sušila opakovali výroky o ústupu a zániku četných písňových druhů, o mizení pohádek, pověstí, pověrečných povídek, legend, dětských říkadel a zábav, pořekadel, přísloví nebo divadelních her mnozí další sběratelé a badatelé. Zvláště v posledním století se proměny lidové slovesnosti a jejích žánrů jeví jako trvalý a nápadný proces.³ Jenom na

¹ Max Lüthi, *Ahistorische Stille, Einfache Formen*, in: *Literatur II/1*, vyd. W.-H. Friedrich, Frankfurt a. M. 1965, 8, 16, 185; Bedřich Václavěk, *Poznámky o metodě studia písní lidových*, in: *O lidové písni a slovesnosti*, Praha 1963, 59.

² Karel J. Erben v předmluvě z r. 1863 ke sbírce *Prostonárodní české písně a říkadla*, Praha 1937⁵, 10.

³ Současný vývoj folklórních žánrů probírá v celoslovanském rámci Виктор Гусев, *Виды современного фольклора славянских народов*, in: *История, культура, фольклор и этнография славянских народов*, Москва 1968, 293—317.

první pohled se však může zdát, že žánrový vývoj folklóru lze jednoduše označit jako postupný rozklad a zánik. Zatímco totiž některé jevy mizely, jiné se naproti tomu rodily a rozvíjely, jako třeba folklórní vtíp. „Vznikal jako národní píseň, nikdo neví kde a jak, vyrůstal jako polní květy, [...] vznikala z lidu a pro lid. Česká válečná anekdota šla od úst k ústům, zabloudila i do nejbzdálenější vesnice a samoty, třeba již v rouše několikrátě změněném [...]“, čteme v jedné sbírečce protektorátních anekdot.⁴ Už z této letmé konfrontace vysvítá, že žánrový vývoj folklóru probíhal složitě a klikatě a že jej nelze vystihnout jedinou prostou formulí. Promítá se v něm vlastně celá situace a proměny kulturního života od minulého století.

2. K očividným vývojovým tendencím bezpochyby patří *zánik mnohých folklórních žánrů a skupin*: to platí o písni, o próze, o divadle i třeba o dětském folklóru, třebaže ne o každé jednotlivé kategorii ve stejné míře. Fantastické a zvířecí pohádky se v živém podání udržely většinou jen jako relikty, zatímco pohádky realistické a žertovné si v současném podání přece jen uchovaly větší místo a funkci. Poměrně pevně zůstaly v místním povědomí, hlavně na venkově, zakotveny místní a historické pověsti, i když se jejich fond proti minulosti zúžil a jejich vitalita se podstatně zmenšila.⁵ Z živé folklórní tradice vymizely téměř všechny druhy tradičního folklórního divadla, od her obchůzkových až po hry „sousedské“; více se udržely různé projevy obřadních výstupů a her. Hluboce se změnil také život lidové písně, z níž vymizely četné druhy a písňové skupiny.⁶ Celkově se dá říci, že z folklórní tradice ustoupily nejvíce a nejrychleji folklórní žánry spjaté s výročními a rodinnými obřady a naplněné religiózními a pověrečnými obsahy: převážná většina zvykoslovných a obřadních písní, písňové a prozaické legendy, pověrečné povídky, zařikadla a zakladla atd.⁷ Zároveň však onen vývoj v nějakém stupni závisel na povaze a na frekvenci jednotlivých žánrů; třebaže pověrečné povídky už po několik desetiletí z živého podání neustále mizejí, přece jen jejich ústup se odehrává postupně, neboť patřily k nejrozšířenějším vypravěčským žánrům, a proto se v nejstarší generaci pořád udržují aspoň jejich zbytky a některé tematické okruhy.⁸

3. Trvalý ústup četných folklórních žánrů je provázen některými zvláštními procesy, jmenovitě *vnitřními změnami žánrů a skladeb*.⁹ Běžně docházelo a dochází u písní a povídek k jejich simplifikaci a krácení: místo dlouhých

⁴ *Protektorát se směje* (údajně vyšlo jako ilegální tisk v prosinci 1944), 3.

⁵ Oldřich Sirovátka, *Der gegenwärtige Stand der tschechischen Volkserzählung*, in: *Internationaler Kongress der Erzählforscher in Kiel und Kopenhagen*, Berlin 1961, 470—474; Marta Šrámková, *Hlavní tendence lidové prózy na současné vesnici*, in: *Současná vesnice*, Brno 1978, 130—133; Viera Gašparíková, *Príspevok k poznávaniu súčasného stavu ľudových rozprávok*, Slovenský národopis 20, 1972, 403—416.

⁶ Soňa Burlasová, *Tradicia a inovácia v ľudovej piesni*, in: *Čs. prednášky pre VII. medzinárodný zjazd slavistov*, Praha 1973, 311—319.

⁷ Oldřich Sirovátka, *K současnému stavu folklóru*, Národopisné aktuality 11, 1974, 89—90.

⁸ Marta Šrámková, *Proměny a současný stav lidového vyprávění*, Slovenský národopis 24, 1976, 381—382.

⁹ Viera Gašparíková, *Integračné tendencie v ľudovej próze*, in: *Čs. prednášky pro VIII. medzinárodný sjezd slavistů v Záhřebu*, Praha 1978, 167.

úplných baladických textů se přednášejí jejich zjednodušené verze, pouhá torza nebo jen počáteční sloky, verše nebo zlomky, z pohádek nebo i z pověstí vypravěči vypouštějí mnohé motivy a epizody a podávají jejich ochuzené stručnější verze.¹⁰ Nápadně se prosazuje rovněž tendence k realistickému, „racionalistickému“ pojetí, hlavně na půdě lidového vyprávění: z pohádek se vytrácejí nadpřirozené postavy a fantastické motivy, takže kouzelná pohádka se mění jakoby v dobrodružné realistické vyprávění s rozptýlenými fantastickými scénami a elementy; v místních a historických pověstech vypravěči ~~potlačují~~ nadpřirozené prvky, v pověrečných povídkách se snaží dát nadpřirozeným jevům racionální výklad nebo je přímo parodují atp.¹¹ Na půdě lidové písně se onen proces projevuje zejména ztrátou obřadní funkce a proměnou mnoha obřadních písní v neobřadní písně lyrické, uvolněné z bezprostřední vazby na ceremoniální kontext a význam. Často dochází také k změně nositele nebo nositelů jednotlivých folklórních žánrů. Zatímco v minulosti se pohádky — od pohádky zvířecí a kouzelné až po žertovnou — vázaly převážně na dospělé publikum, postupem času se jejich posluchači stalo dětské publikum. Něco podobného se dá říci rovněž i o historické a lokální pověsti, i když změny nositelů zde nejsou tak výrazné.¹² Nápadně se však tyto změny nositelů projevují rovněž u písní: obřadní písně, zpívané v určitý závazný okamžik ceremoniálu buď výlučně ženami, nebo pouze muži, nebo třeba jen dětmi, staly se písněmi, jež může zazpívat kdokoliv, kdykoliv a kdekoliv. (Původně ženská svatební píseň *Ej, od Buchlova větr věje* je banální ilustrací tohoto procesu.)

Ústup mnohých folklórních žánrů a jejich vnitřní změny neprobíhají rovnoměrně, ale někde se uskutečňují rychleji a intenzivněji, jinde pomaleji a slaběji.¹³ Záleží to na více faktorech. Starší generace a odlehle venkovské kraje a lokality udržovaly více tradiční jevy a formy, naproti tomu mladší pokolení a městské a průmyslové oblasti se jich zbavují rychleji a jsou přístupné novým procesům a jevům. Proto sběratel nalézá místy a u některých zpěváků a vypravěčů mnohé folklórní jevy, po nichž jinde už není ani nejmenší stopy.

4. Třebaže se celkový vývoj folklórních žánrů jeví převážně jako jejich ústup a rozklad, přece jen se vyskytují některé folklórní žánry, jež je možné označit jako *živé, dynamické, produktivní* nebo rozvíjející se. Mezi takové jevy patří nesporně zejména *anekdota*. Už v polovině dvacátých roků objevil Karel Čapek anekdotu jako živý projev moderního městského folklóru a v bystré úvaze *K přírodopisu anekdoty* konstatoval, že „anekdoty, stejně jako lidové písně, nemají vůbec původce, nýbrž jsou čirým ústním podáním“, a odhalil mnohé z jejich vnitřní podstaty a života.¹⁴ K. Čapek však nebyl v té době jediný, kdo si uvědomil životnost anekdoty v moderní době i její folk-

¹⁰ Jiří Horák, *Drobné příspěvky národopisné*, Národopisný věstník československý 8, 1913, 113; Bedřich Václavěk, *Pisemnictví a lidová tradice*, Praha 1947², 133; Oldřich Sirovátko, *K variabilitě balady. Proměna balad v lyrické písně*, in: *O životě písně v lidové tradici*, red. B. Beneš, Brno 1973, 89.

¹¹ Šrámková (viz pozn. 8), 381—382.

¹² Jaromír Jech, *Gesetzmässigkeiten in der Entwicklung der Volksprosa*, in: *Miscellanea Prof. Em. K. C. Peeters*, Antwerpen 1975, 353—354.

¹³ Gusev (viz pozn. 3), 289; Sirovátko (viz pozn. 7), 88—89.

¹⁴ Karel Čapek, *K přírodopisu anekdoty* (1925), in: *Marsyas čili Na okraj literatury*, Praha 1948, 60.

lónní podstatu. V zhruba stejné době vznikla a vyšla sbírečka anekdot z první světové války od Jana Hajšmana *Z fronty i zázemí* i mnohé podobné sbírky další.¹⁵ A za druhé světové války už anekdota patřila — jak dokládají četné sbírečky, jež se v prvních poválečných letech objevily — k nejvýraznějším a nejrozšířenějším projevům současného folklóru.¹⁶

Zvláštní význam a postavení folklórní anekdoty a lidového vtípu ve vývoji folklóru spočívají v tom, že je to vlastně nejvýraznější folklórní projev městského nebo velkoměstského prostředí. Na rozdíl od valné většiny folklórních žánrů, jež se zrodily a žily na venkově a mezi vesnickým obyvatelstvem, je anekdota bytostně spjata s městem a s městským člověkem, jak to opět přesně vystihl K. Čapek: „Pohádka je přírodní a venkovská. Anekdota je městská. Pohádky jsou tak staré jako bohové. Anekdoty jsou tak staré jako města.“¹⁷

Z městského a velkoměstského prostředí však vyrostly i některé další nové folklórní jevy a žánry. Ponecháme-li stranou staré městské pověsti, jež mají kořeny v tradičním folklóru vesnickém a jen jeho fond obměnily a rozšířily, a ponecháme-li stranou rovněž kramářskou píseň jakožto okrajový folklórní nebo polofolklórní fenomén, pak zůstává jako svérázný nový jev zejména *velkoměstská píseň*. Taky zde patří zásluha prvních objevů K. Čapkovi, jenž upozornil na originální svět a nejrůznější stránky a odstíny pražské pouliční písně. Zpola v žertu a zpola vážně napsal v rozpravě *Písně lidu pražského*: „Už po léta netrpělivě čekám, že snad vyjde nákladem Akademie věd nebo Společnosti nauk veliká sbírka in folio (CLXXVI + 447 str.) s titulem *Písně lidu pražského*, příspěvek ke studiu materiálů pro úvod do národopisu žižkovského, vyšehradského, košířského, břevnovského i pražského, sebral, zapsal a jazykozpytným úvodem, jakož i poznámkami, variantami, prameny, srovnávacím materiálem a rejstříkem opatřil...“¹⁸ Bylo by chybné, kdybychom v Čapkově eseji viděli pouze duchaplnou novinářskou úvahu o literární kuriozitě: promítá se v ní něco víc, totiž vědomí nové kulturní, nebo chceme-li, přímo folklórní situace.

K živým a dynamickým folklórním jevům a žánrům patří rovněž onen vypravěčský druh, pro nějž české folkloristické bádání našlo a užívá termínů povídka nebo vyprávění ze života, vzpomínkové vyprávění nebo *memorát*.¹⁹

¹⁵ Jan Hajšman, *Z fronty i zázemí*, Praha 1935; J. Hošek, *Smích periferie*, Praha 1940.

¹⁶ Oldřich Sirovátka, *Nad lidovou protektorátní anekdotou*, Národopisné aktuality 12, 1975, 189—198; Jaroslav Vojtěch, *Hlas lidu*, Praha 1946²; Ladislav Khás, *Nové pověsti české*, Praha 1946; Josef Gruss, *Jedna paní popídalala*, Praha 1945; Miloš Baláš, *Válečná ironie Čechů, Valašské Meziříčí 1945*; Antonín Satke, *Vyprávěč-humorista a satirik — dva nejčastější typy v současném prozaickém folklóru*, Národopisné aktuality 10, 1973, 105—128; Marta Šrámková — Oldřich Sirovátka, *Anekdota a její vyprávěč*, Národopisné aktuality 14, 1977, 99—106.

¹⁷ Čapek, (viz pozn. 14), 63.

¹⁸ Karel Čapek, *Písně lidu pražského*, in: *Marsyas čili Na okraj literatury*, Praha 1948, 88.

¹⁹ Z bohaté literatury o tomto žánru aspoň několik titulů: Ján Michálek, *Spomienkové rozprávania s historickou tematikou*, Bratislava 1971; Oldřich Sirovátka, *Vzpomínkové vyprávění v dnešním vypravěčském podání*, in: *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti I*, Bratislava 1977, 261—276; Marta Šrámková, *Povídka ze života v individuálním vypravěčském repertoáru*, in: *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti I*, Bratislava 1977, 294—300; táž, *Vzpomínky a vyprávění o okupaci, odboji a osvobození*, Národopisné aktuality 12, 1975, 1—22.

Rozumí jím vypravěčsky víceméně ucelené syžetové povídky, jež se opírají buď o vzpomínky na vzdálenější nebo nedávné události a zážitky, anebo jež vyprávějí o zcela aktuálních novinkách; ty první by se daly poměrně výstižně označit jako vzpomínková vyprávění v pravém smyslu slova, ty druhé snad jako „novinky posledních dní“ nebo „poslední chvíle“. Třebaže se memoárům počalo české bádání v poslední době soustavněji věnovat, přece jenom ještě posavadní výsledky nestačí, aby se z nich daly učinit přesnější závěry o povaze, tematice, životě, nositelích atd. tohoto folklórního žánru. Ale dá se říci, že představují živý a povšechně rozšířený a produktivní vypravěčský druh s bohatým a pestrým námětovým rejstříkem. Čapkovy *Povídky z jedné i druhé kapsy*, Haškův *Švejk* anebo třeba povídkové knihy Hrabalovy naznačují, že lidová vypravěčská fabulace, jež se spontánně projevuje v povídce ze života, se stala inspirací a surovinou i pro moderní literaturu.

V průmyslovém a převážně městském světě se zrodil ještě jiný jev novodobého folklóru, totiž tzv. *dělnický folklór* a vůbec dělnická a revoluční literární a písňová tvorba. Jejich linie začíná hluboko v 19. století a proměňovala se od projevů v plném smyslu folklórních, tedy na principu kolektivní anonymní písňové a prozaické tvorby, až po projevy literární a individuální. Zatímco v počátcích a ještě na přelomu a na prahu století převažovaly nebo se aspoň udržovaly písně a vyprávění náležející k autentickým folklórním projevům, od sklonku minulého století víc a víc sílí proud individuální literární a hudební produkce, až v meziválečném období zcela převážil. Zároveň se v tzv. dělnickém folklóru objevily mnohé mezistupně a přechodné jevy: písně literárního původu, jež postupně zpopulárněly nebo i zlidověly, literární texty na starší folklórní nápěvy, parafráze původních folklórních textů atp.

Jako mimořádně živá sféra autentického folklóru v přítomnosti se jeví rovněž *dětský folklór*. V mnohém navázal na říkadla, hádanky, hry, vyprávění atd., jež žily mezi dětmi už v minulosti; ale zároveň vznikaly a vznikají mezi dětmi nejrozmanitější projevy nové.²⁰

5. Vývoj folklórních žánrů a nové vývojové procesy ve folklóru nejsou izolovány a ohraničeny vlastními hranicemi, ale jsou bezprostředně spjaty s procesy v literatuře a v celé tzv. vysoké kultuře. Největší roli v tom hraje tzv. *folklorismus*, tj. vědomé udržování a pěstování folklóru a jevů lidové kultury a jejich šíření technickými prostředky komunikace — četbou, rozhlasem, televizí, filmem, z divadelní scény, gramofonovou deskou.²¹ Ve starší době, zejména od poloviny minulého století, měla v tomto procesu zvláštní místo kniha a četba, v posledních desetiletích však nabývají nadvlády další nástroje technické komunikace, hlavně televize, film, rozhlas a zvuková nahrávka.

Autentický folklór se dostává vůči nástrojům folklorismu a masové komunikace do mnohostranných a různorodých vztahů. V prvé řadě se tyto kulturní a zábavní masové prostředky staly náhradou za autentické folklórní

²⁰ Dorota Simonides, *Współczesny folklor słowny dzieci i nastolatków*, Wrocław—Warszawa 1976.

²¹ Maja Bošković-Stulli, *O folklorizmu*, Zbornik za narodni život i običaje 45, 1975, 165—186; Виктор Гусев, *Фольклор и социалистическая культура*, in: *Современность и фольклор*, Москва 1978, 7—27.

projevy: na venkově i ve městě přestali lidé poslouchat pohádky a pověsti a přestali si zpívat mezi sebou a pro sebe písně, ale místo toho si je čtou v knížkách, dívají se na obrazovku, poslouchají rozhlas nebo jdou do kina. Také čtený folklór nebo folklór reprodukováný z rozhlasu a z gramofonové desky nahradil spontánní vyprávění a zpěv. Pohádky se dnes vyprávějí pramálo nebo vůbec ne, ale četba pohádkových knížek nebo televizní a filmové inscenace pohádek zaujímají nejpřednější místo v zábavě dětí i dospělých; z toho je zřejmé, že pohádka jako žánr ztratila jen málo na své oblibě u dnešního diváka a posluchače, ale že se od základu změnilý způsoby její distribuce.

Zároveň však působí prostředky technické komunikace ještě jiným směrem. Rozhlasová inscenace pověsti nebo její knižní reprodukce se stávají nejen východiskem pro její rozšíření, ale častokrát, jak je možné doložit přímo terénními výzkumy, rovněž podnětem k jejímu oživení a dalšímu folklórnímu šíření: v domácím prostředí se o ni probudí zájem, vypravěči si ji osvěží v paměti, obmění ji nebo doplní a vykládají ji dál. Podobně ovlivňuje folklorismus i život jiných folklórních jevů a mezi autentickým ústním podáním a mezi masovými technickými prostředky vzniká mnohonásobný koloběh a obousměrné působení: mnohé čtené anekdoty nebo anekdoty slyšené z jeviště, v rozhlase nebo v televizi rozšiřují vypravěči ústní cestou, hry a seriály z obrazovky nebo filmového plátna se stávají vypravěčskou látkou memorátů, písně odposlouchané v rozhlase nebo z desky vstupují do živého zpěvu a zpěváci je předávají dalším.

Poměr mezi technickou komunikací a folklorismem na jedné straně a autentickým folklórním podáním na straně druhé je ovládán některými výraznými tendencemi. Do popředí se dostávají určité žánry a skladby (lyrické, žertovné a taneční písně, pohádky, humorná vyprávění atp.), kdežto jiné žánry a skladby zůstávají v pozadí; místo obměn a bohatství variačního procesu nastupují standardizované varianty, a lokální nebo regionální varianty jsou vytlačovány variantami nadlokálními a nadkrajoými. To všecko způsobuje, že folklorismus trvale a jednostranně zužuje, nivelizuje a standardizuje žánrovou skladbu folklóru.²²

6. Jestliže se snažíme odhalit hlavní linie vývoje folklórních žánrů, je třeba znovu zdůraznit, že nejvýrazněji vystupuje do popředí postupný zánik mnoha druhů a skupin lidové slovesnosti: nejvíce se to týká žánrů s religioz ní a pověrečnou tematikou a žánrů spjatých s obřady. Onen ústup provázely některé další změny a procesy, jako vývoj od fantastiky k realismu a „rationalismu“, simplifikace a krácení skladeb, funkční změny obřadních písní v neobřadní písně lyrické, výměny nositelů atd.

Proti tomuto ústupu a zanikání folklórních žánrů stojí jako protiváha vznik a dynamický rozvoj některých jiných žánrů, hlavně anekdot, povídek ze života, velkoměstských pouličních písní, dělnického folklóru a folklóru dětského. Některé z těchto nově se rozvíjejících folklórních žánrů se zrodily ve vysloveně městském prostředí. Vcelku vzato však tyto nově vznikající žánry a jevy jen z menší části zaplnily mezery po žánrech zanikajících.

²² Józef Burszta, *Kultura ludowa — kultura narodowa*, 1974, 314, 336, 340—341; Oldřich Sirovátka, *Sieben Hauptsünde des Folklorismus*, in: *Le folklorisme d'hier et d'aujourd'hui*, Kecskemét 1978, 224—228.

Důležitým činitelem v žánrovém vývoji české lidové slovesnosti se stal poměr k prostředkům masové kulturní komunikace — ke knize a četbě, k rozhlasu, filmu, televizi, zvukové nahrávce, divadlu. Tyto prostředky radikálně omezily pole působnosti folklóru a vytlačily jej z mnoha pozic; ale na druhé straně se pro něj staly i živým podnětem a různým způsobem a v různé míře ovlivnily jeho vývoj a jeho žánrové složení.²³

Žánrový vývoj folklóru neprobíhal všude přímočaře a rovnoměrně; projevují se v něm menší nebo větší rozdíly, podmíněné rozmanitými činiteli sociálními, kulturními, věkovými. atd.

ZUR ENTWICKLUNG DER GATTUNGEN IN DER VOLKSDICHTUNG

Die historische Entwicklung der Volksdichtung verläuft — im Gegensatz zur Literatur — langsamer und in längeren zeitlichen Wellen. Trotzdem sind kontinuierliche Veränderungen in ihrem ganzen System festzustellen. Das betrifft vor allem auch die Gattungsstruktur; ihre Frequenz und Vitalität, ihre Funktion und innere Eigenschaften gehören zu den Bereichen der Folklore, wo sich die historische Entwicklung besonders auffällig manifestiert.

Zu den tiefgreifenden Tendenzen der zeitgenössischen Entwicklung gehört vor allem die Krise und der Verfall einiger Gattungen und Kategorien (z. B. Zauber- und Tiermärchen, Glaubenssagen, Volksschauspiele, Brauchtumslieder, Legenden, Zauberspüche usw.). Diese Entwicklung wird durch einige spezifische Prozesse begleitet: der Übergang von der phantastischen oder magischen zu einer realistischen Auffassung, von der Brauchtümlichen zur rein ästhetischen oder unterhaltenden Funktion, starke Reduktion der Texte usw.

Andererseits entstehen oder verbreiten sich jedoch andere Gattungen als neue Phänomene der historischen Entwicklung der Volksdichtung. Das gilt hauptsächlich von dem Witz, prosaischen Memorat (Erzählungen aus dem Leben), von der sg. Arbeiterfolklore, von dem Großstadtlid und von einigen Kategorien der Kinderfolklore.

Die Entwicklung der Folklore-Gattungen ist in einem breiteren sozialen und kulturellen Zusammenhang zu betrachten. Einerseits beschränken und verdrängen die technischen Kommunikationsmittel das Wirkungsfeld der Volksdichtung, andererseits wecken sie das Interesse für die Folklore auf, sie popularisieren bestimmte Lieder, Erzählungen oder ganze Gattungen und rufen weitere spezifische Prozesse hervor; es kommt zu einer komplizierten und gegenseitigen Verflechtung der Folklore mit anderen kulturellen Formen.

²³ Oldřich Sirovátka, *Literatura, folklór, paraliteratura* (Vztahy populární literatury k folklóru), in: *Čs. přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu*, Praha 1978, 162.

